

francès, més que més vista l'aplicació freqüent al descoloriment: «un nas d'òliba, baix de pont y cargolant-se sobre una boca bifia, nua de bigoti: sos ulls d'un blau *desmarxat*, fixant-se ab una inconveniència com de criatura», MrnVayreda (*Puny.*, t. v, 108 (87)); «Miraculosa virtut de l'aquella fotografia damunt de vidre bombat, de colors *desmarxats*, escarxada per la sal corrosiva del temps!», Coromines (*Prometeu*, cap. 6, p. 115) i freqüent en la seva obra: «flors vermelles de sang, arbres d'un groc *desmarxat*», id. (*Viatge a Màlaga*, p. 30).¹

L'aparició tan freqüent en el vocabulari d'aquests dos autors, de matís NE., coincideix amb el fet d'haver-lo sentit només en l'ús oral d'un dels racons més conservadors dins aquella zona, i si bé allà amb un sentit diferent, es tracta sempre d'una evolució natural dins aquella idea bàsica: 'deixatar': «és bo per menjar però s'ha de *dəzməršá* amb aigua» a Querós, vora el Ter, en l'indret més isolat de les Guilleries, al peu N. de St. Hilari (1929). *Desmarxament*; *desmarxadament*; *esmarxar*.

CPt.: Del francès *marche-pied* pròpiament 'trepitja, peu', 'escaló' és manllevat *marxapeu*, que apareix primer en Belv., «*marxapeu* de la porta = lllindar», i no és solament això sinó que conserva el sentit etimològic francès de 'pujador' (vora el lllindar generalment) on apuntala el peu el qui munta a cavall: «la mortalla que'm fareu --- / enterarereu-me en-aquí / al *marxapeu* de la porta», MilàF (*Romlo.*, 381.19); «A les creixentes ones sa immensa portalada / va obrint de pinta en ampla de Gibraltar lo Freu: / sos dos muntants de pedra fan lloc a la riuhada / y'l front de Calpe a trossos serveix de *marxapeu*», *Atl.* VII, 1d; «els fets no tenien per a ell --- cap mena d'importància: si li venien bé els acceptava com a simples crosces de la conversa, però en cap cas no els admetia com a *marxapeus* d'una inducció», Coromines (*Pigmalió*, x, 149); MrnVayreda, *Sang Nova* II, § 5, 129; var. més semblant a l'original francès, *marxipè*; vulgarment (cap a Vic etc.) deformat en *margepeu* perquè el muntant de la porta és com una mena de marge.

¹ I és també l'única forma que registra el DFa. En un passatge de Coromines veig el que sembla una variant del mot: «Lucien Guitry fa un Aquiles Cortelou, alt i corpulent, de fesomia encara viril i resolta en els dos primers actes, abatut en el taller de la seva filla, *desmadeixat*, corvat d'espatlles, aixamplat i tou com una oca en el darrer», article d'«El Poble Català», 9-I-1916: coincident amb el cast. *desmadejado*, però com que no en tinc altre testimoni en català, suposo més aviat una err. tip. per *desmarxat* o una correcció impertinent d'un ignorant purista d'impremta, que no pas anar a deduir-ne una altra etimologia per al mot català.

Marxigols, V. *marxivols* (MARCIR) *Marxipè*, V. *marxar* *Marxitar*, cast., V. *marcir* *Marxivols*, V. *marcir* *Mas* conj., V. *més* *Mas*, *masada*, V. *romandre* *Masaguem*, V. *magatzem* *Masarro*, del cast. dial. *mazarrón* (ZAHARRÓN, DCEC IV, 800a5), in-

fluenciat per *moscardón* (MOSCA) *Mascabrilla*, V. *bescabrilla*

MÀSCARA i MASCARA pertanyen a un conjunt de mots de significats diferents, però connextos: a) *màscara* 'carota, disfressa', antic en català, italià i llengua d'oc, i amplemunt difós des d'aquesta zona per les llengües europees i mediterrànies; b) *mascarar* 'emmascarar, embrutar ennegrint' i *mascàra* 'taca, sutzura', arrelat i antic en català i llengua d'oc, i no ben estrany al francès, castellà i portuguès; c) *masca* 'bruija, propi del Nord d'Itàlia, Provença i Llenguadoc, i arrelat allà des de l'Alta Edat Mitjana; encara que hi ha real afinitat semàntica entre els tres grups, és difícil que tot plegat tingui una sola etimologia, i cal considerar probable que c tingui una antiga arrel europea, mentre que a deu provenir de l'ar. *máshara* 'joglar, pallaso', 'personatge ridícul' (derivat de *sábir* 'burlar-se [d'algu]'), que a Europa es va combinar amb c, modificant-ne el significat; pel que fa a l'origen d'aquest últim, és incert, per ventura germànic o cèltic; i b pot ser derivat de c o resultar de la influència que a hi va exercir. □ 1.ª doc.: *mascàra*, c. 1390 i S. xv; *màscara* o *màsquera* 1546; *mascarat* 1391, 1451.

Mascàra figura com dos mots diferents (sens dubte substantiu un, i present del verb *mascarar*, l'altre) en el diccionari de rims (*Torcimany*) de Ll. d'Aversó (c. 1390), 342, 23, 24, en una llista de 24 rimes en -àra (com *clara*, *encara* etc.). En la *Doctrina Compendiosa* d'Eiximenis, que ha de ser també de finals del segle: «si fets --- obra a la cosa pública --- servats-hi --- primerament, que ho façats per esguart de Déu --- 2t., que tots temps hi hajats drete e nèdea intenció e no hi mesclats res de *mascara*; 3t. que perseverets en bé ---»: el sentit és, doncs, 'taca, sutzura moral' (NCl. xxiv, 120.16).¹ En el DAg. es registra documentació de «*mascara*: mancha, borron» en el segle xv, i en el *Passi en cobles* de BFnollar i PMartínez (fi S. xv) l'accentuació i el sentit estan assegurats pel metre, la rima i el context: «veniu i rentau-vos la vostra *mascara* / en la sanc divina que per terra cau».

El mot ha pertangut a la llengua comuna de tots els temps i de tot el domini (fins a Eivissa «*mascarà*: tiznar», PzCabr.): en el valencià ja el posava Carles Ros el 1736 al capdavant d'una llisteta de mots d'ús general que tenen s (i no pas z) en fi de síl·laba «*mascara*, jasmil, mesclar ---» (*AdagesR*, p. 38), i en el dicc. de 1764 el dona amb definició i accent explícits: «*mascàra*, tizón: quando se toma por la mancha que se echa, untándola con tizne u otro qualquier color; es tizne el humo que se pega a las sartenes, perolos y otros vasos que han estado a la lumbre» (p. 148). Verdguer se'n servia des de les seves primeres armes: «Serà, ay de mi, lassetat! / que en ma axerida cara / ovira l'aymador ombra o *mascara*» (*Sospir de l'ànima*, JFlo. 1866, 69). En el llenguatge oral la cosa més corrent en el català central és *emmascàra* (per influència del verb *emmascarar* 'embrutar ennegrint'): «desenganxa 'l sello d'aquesta carta, y envia'l, que tinc un lleixiu per netejar-li les *emmascares*, y podrà servir», EmVilanova